

Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kanallarından birisi olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları

As one of intelligence channel of Ottoman Empire from Europe: The Voivodes of Wallachia and Moldavia

Cezmi Karasu¹

Received Date: 22 / 11 / 2015

Accepted Date: 31 / 03 / 2016

Öz

Devletlerin kendi güvenlik stratejileri bakımından en güvenilir haber alma kaynakları diplomatik mekanizmalarıdır. Osmanlı Devleti; düzenli güvenlik mekanizmalarını ancak XVIII. Yüzyılın sonlarında kurmaya başlamıştır. İkamet elçilikleri olarak adlandırılan ilk daimi elçilikler III. Selim tarafından kurulmuş ve bazı yetersizlikler ve eksikliklerle birlikte dışarıdan haber alma işlevini görmeye başlamıştır. Bu diplomatik mekanizmanın kurulmasına kadar dışarıdan haber alma işleri çeşitli başka kaynaklardan sağlanmakta idi. Divan-ı Hümayun Tercümanları, bir defalık görevlendirilen fevkalade elçiler, Eflak ve Boğdan Voyvodaları bu kaynakların başlıcaları idi. Batılı ülkelerle komşu olan Eflak ve Boğdan voyvodaları; batı başkentlerindeki adamları aracılığıyla aldıkları haberleri uzun raporlar halinde Babıali'ye gönderirlerdi. "Havadis Kâğıdı" olarak adlandırılan bu raporlar hem haber alma işini görür hem de politikalar geliştirmeye yarardı. Çalışmamız İstanbul Başbakanlık Osmanlı Arşivinde (BOA) yüzlerle ifade edilen miktarda bulunan bu belgeleri ele almaktadır. Böylelikle Eflak ve Boğdan voyvodalarının bu çok fazla bilinmeyen ancak devlet için hayati derecede önemli işlevi ortaya konulacaktır.

Anahtar sözcükler: Romanya, Eflak, Boğdan, Voyvodalar

Abstract

Most reliable intelligence sources in terms of their security strategy states are diplomatic mechanisms. Ottoman Empire; however, began to build regular security mechanisms the last of XVIII'th century. The first permanent embassy called "the residence embassy" founded by Selim III and began to see the external intelligence function with some deficiencies and shortcomings. Until the establishment of the diplomatic mechanism; external intelligence was being obtained from various other sources. Divan-i Humayun Interpreters, a one-time extraordinary ambassador appointed, Voevodes of Wallachia and Moldavia were mainly from these sources. Voevodes of Wallachia and Moldavia with neighboring Western countries, receive through their people at the capital cities of western states used to send news to the Sublime Porte in long reports. Those intelligence reports -called "News Paper"- on the benefits of development as well as policies. Our study with face amounts expressed in Prime Ministry Ottoman Archives in Istanbul (BOA) tackles these documents. Thus, much unknown but vital function for the state of Voevodes of Wallachia and Moldavia will be put in.

Keywords: Romania, Walachia, Moldavia, Voivodes

1. Giriş

Osmanlı Devleti daimi elçilik uygulamalarına 1790'larda III.Selim döneminde başlayabilmişti. Daimi elçiliklere duyulan ihtiyacın en önemli nedenlerinden birisi devletin dış dünyadan haber alma isteğidir. Çünkü daha şehzadeligi zamanından itibaren dış dünyada olup bitenleri merak eden ve XVI. Louis ile mektuplaşan III. Selim, artık Osmanlı Devleti'nin eski gücünden uzak

¹ Asst. Prof. Dr., Osmangazi University, ESKİŞEHİR/TURKEY, ckarasu@ogu.edu.tr

ve batılı çağdaşlarının gerisinde kalmış bir siyasi kuruluş olduğunun bilincinde idi. Osmanlı Sultanı bu bilinçle devletin ayakta kalabilmesi için çağdaş gelişmelere uygun biçimde yeni düzenlemeler yapılması gerektiğine inanıyordu.

Bu nedenle her şeyden önce sağlıklı ve düzenli haber sağlayacak kanallara gereksinim duyuluyordu. Bu noktadan itibaren devletin gündemine daimi elçilikler kurulması ve böylelikle dış dünya ile doğrudan ve sürekli olarak ilişkilerin inşa edilmesi gündeme geldi. Bu ilk devredeki elçilik faaliyetlerini ve bu faaliyetler içinde önemli bir yer tutan “merkeze haber sağlama” işlevi genellikle başarısız olmuştur. Burada daha önce var olan haberleşme kanallarını ve bunların niteliklerini kısaca gözden geçirmek gerekir. Daimi elçiliklerin kurulmasından önce Babıali;

-Çeşitli vesilelerle başka ülkelere bir defaya mahsus olarak gönderilen olağanüstü elçilik heyetlerinin dönüşünde elçilik izlenimlerine ilişkin olarak kaleme aldıkları SEFARETNAME’lerden,

-BABIALİ TERCÜMANI’nın İstanbul’da görev yapmakta olan yabancı elçiler ile yaptığı görüşmelerden,

-Kırım Hanlarından, Osmankı hakimiyetini tanımış olan Erdel Krallarından ve Dubrovnik Cumhuriyeti’nden,

-Osmanlı ülkesi ile ticaret yapan tüccarlardan,

-En son olarak da Osmanlı Mülkünün dışı açılan kapısı konumundaki EFLAK ve BOĞDAN VOYVODALARI’ndan dış dünyaya ilişkin haberler elde edebiliyordu.¹

Bu çalışmada Eflak ve Boğdan voyvodalarının sözünü ettiğimiz haberci niteliklerine ışık tutarak konu –bir bildirin sınırlı hacmi içinde de olsa- bilim dünyasının dikkatine sunulacaktır. Böylelikle belki de Osmanlı diplomasi tarihinin büyük ustası Prof. Dr. Ercümen KURAN’ın yıllar öncesinden “*Osmanlı Devleti’nin haber alma yolları hakkında çalışmalara ihtiyaç olduğu..*” yolundaki tavsiyesi için mevcut bilgi birikimine mütevazı bir katkı sağlayabiliriz.

2. Dönemin şartları ve Feneryotlar

Elimizdeki havadis malzemesinin ezici çoğunluğu XVIII. Yüzyılın son çeyreği ile XIX. Yüzyılın ilk on yılına aittir. Sözün ettiğimiz dönem Eflak ve Boğdan tarihine Feneryotlar olarak geçen voyvodalar zamanıdır.

Konuyu biraz açmakta yarar vardır. Babıali Prut Seferi sırasında Eflak ve Boğdan voyvodalarının şahsında o zamana kadar görmediği bir hareket tarzıyla karşılaştı. Boğdan voyvodalığına henüz bir yıl önce atanmış olan Dimitri Cantemir Rus Çarı Petro ile işbirliğine girişti.² O Dimitri Cantemir ki uzun zaman İstanbul’da yaşamış aydın ve müzisyen kişiliği ile Babıali’nin emin adamı olarak, babası gibi Boğdan’a görevlendirilmişti. O’nun Ruslarla işbirliği yaparak Çarı Boğdan’ın merkezi Yaş’a davet etmiş olması kuşkusuz Babıali için büyük ve beklenmedik bir darbe olmuştu. Diğer yandan Eflak Voyvodası Constantin Brâncoveanu da umulmadık bir tarzda Osmanlı ordusunu uzun müddet oyalayarak Rusların işlerini kolaylaştıran bir fonksiyon icra etmişti.

¹ Ercümen KURAN, *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kurulması ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., 1968. s.9 .

² Prut seferi için bkz: Akdes Nimet Kurat, *Prut Seferi ve Barışı*, Ankara,1951.

Osmanlı ordusu Rusları Prut nehri boyunca Stanileşti'de durdurabildi.¹ Burası Galatz (Osmanlı kaynaklarında Kalas) iskelesine yaklaşık 120 kilometre, diğer bir deyişle 4-5 günlük bir mesafede idi. Şurasını hemen hatırlamalıyız ki Galatz iskelesi başta İstanbul olmak üzere Osmanlı Devleti için son derece önemli olan Eflak ve Boğdan mallarının (canlı hayvan, zahire, kereste, bal, balmumu vb.) yüklendiği ana iskele idi Tuna üzerindeki en önemli şehirlerden birisi idi. O kadar ki burada meydana çıkan bir kriz derhal İstanbul'da kıtlığa yol açıyordu. Böyle önemli bir merkezin 1711 gibi çok erken tarihlerde Rusların eline düşmesinden son anda kurtulabilen Babıali önce Boğdan ve sonra Eflak yönetiminde yeni bir düzenlemeye gitti.

Voyvodaları yerel boyarlar arasından seçmek yerine İstanbul'da Fener'de yaşayan ve Babıali Tercüme Odası'nda çalışan ve Feneryot² adlandırılan Rumları bu iki memlekete voyvoda olarak atamaya başladı. Babıali'yi bu değişikliğe iten en can alıcı unsur emniyet duygusu olmalıdır ve Fenerli Rumların şahsında kendisine daha sadık yöneticiler bulduğuna inanmıştır. Gerçi bu tercih uzunca bir süre amacı sağlamış ise de bu voyvodalar yerel ahaliye eziyetten geri durmadılar³ ve 1820'lere gelindiğinde ise bizzat Babıali karşıtı hareketlerin baş aktörleri haline geldiler.⁴ Osmanlı arşivinde bu konudaki mevcut belgelerin ayrı çalışmayı destekleyecek kadar zengin olduğunu belirterek Sultan Selim III.'ün konu üzerindeki bir hattını verdikten sonra asıl konumuza dönelim.

Sultan Feneryotların giderek artan uygunsuzlukları hakkında şu değerlendirmeyi yapıyordu: *"Kaymakam Paşa, Bu günlerde Fenerli takımı kendi meramlarını terviç için güna gün eracif ve havadis ve melanetler neşrettikleri mesmuum oldu. Bunların bu hareketi devletime muzır oluyor. Niçin sen ve sair memurün buna dikkat edip define say etmiyorsunuz. Bu kafirler hiçbir şey tesir etmez mi acaba? Hançerlioğlu ibret olmadı mı? Böyle şeyler Eflak ve Boğdan takımından çıkar. Lakin bunlar benim gayet infial edeceğim şeydir. İşte bu fesadın def'i suçlu suçsuz bu kafirlerin ekserisini katl ile olur. Bundan sonra bir şey iştirsem bil-eman cümlesini katlederim. Bunlara sen iyice tenbih eyle gözlerini açsınlar yoksa kendileri bilir."*⁵ Feneryotlar zaman içinde yerel ahali ile karışarak Romenleşmiş Rum veya Rumlaşmış Romen aileler haline dönüştüler. Sturdzalar, Sutzular, İpsilantiler, Ghicalar, Mavrocordatolar, Kantakuzenler, Mavrogheniler, Callimachiler gibi ailelerin üyelerini bu dönem içinde iş başında görürüz.⁶

Diğer taraftan artık Avusturyalılar⁷ ve Ruslar çok daha yakındadırlar. Bunun anlamı artık her iki memleket iki taraftan tehdit altındadırlar. Özellikle Rusların Boğdan sınırlarının hemen ötesinde Turla (Dinyester) nehrinin karşı kıyılarına gelmiş olması bölgeyi stratejik açıdan daha bir kritik hale getirmiştir. Dolayısıyla mevcut durum artık eskiye oranla çok daha yoğun ve çok daha

¹ Dönemin olayları için bkz: Nicolae Iorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.IV. (çev.Nilüfer Epçeli) İstanbul, Yedigöze Yay. 2005, s.250 vd.

² Academia Română, *Istoria Românilor*, Vol. VI, Bucureşti, Editura Enciclopedică,2002. p.435.

³ Bir grup Eflak boyarının Silistre Valisi Selim Paşa'ya gelerek verdikleri şikayet arzuhali için bkz: *BOA, Romanya Ahkâm Defteri*, No:80/4, Sayfa,406, Hüküm,1181.

⁴ Örneğin Eflak Voyvodası Constantin İpsilanti ile Boğdan Voyvodası Aleksandru Moruzi'nin devlet aleyhtarı tutumları için bkz: *BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:145, Gömlek No:6101.*

⁵ Sultanı bu derece kızdıran olaylar Saltanatının daha başında yaşanan Osmanlı- Rus Savaşı sırasında voyvodaların gösterdiği gevşek tavır olsa gerektir. *BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 240, Gömlek No:13375.*

⁶ Bu dönemdeki voyvodaların listesi için bkz: Costin SCORPAN, *Istoria României*, Bucureşti, Editura Nemira,1997. s,218 vd.

⁷ Örneğin Avusturya zaman zaman özellikle de savaş zamanlarında Eflak ve Boğdan işlerine karışma eğilimi göstermeye başlamıştı. Avusturyalıların bu yolda Boğdan boyarlarına ve ahalisine neşrettiği beyannameye karşı voyvoda Manole Giani Ruset'in yayınladığı bildiri ve üzerinde Sultan Abdülhamid I.'in *"Vaki hal ise doğrusu Devlet-i Aliye'ye sadakat etmiştir"* notu için bkz: *BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:24 Gömlek No:1152.*

doğru bilgi akışını zorunlu kılmaktadır.¹ Bilgi akışındaki eksikliklerin veya yanlışlıkların bedeli de böylelikle çok daha hayati bir hale gelmiş olmaktadır. Sonuç olarak bilgi toplama ve Babıali'ye gönderme işi zaman içinde Feneryot voyvodaların sadakatlerinin sınındığı bir alan haline gelmiştir.

3. Daimi Elçilikler sonrası haber verme faaliyetleri

Yukarıda Giriş bölümünde Eflak ve Boğdan Voyvodalarının habercilik işlevlerini Daimi Elçiliklerin kurulmasından önce var olan haber alma kanalları arasında sayıldığından söz edilmişti. Bu ibareden Daimi Elçiliklerin kurulmasından sonra zikredilen haber verme faaliyetlerinin sona erdiği gibi bir izlenim ortaya çıkmamalıdır. Çünkü genel olarak bilinen bir konudur ki ilk Daimi Elçilik görevinde bulunanlar diplomasıye oldukça yabancıydı. Bu nedenle haber edinme faaliyetlerinde “acemice” sayılabilecek tavırlar sergileyebiliyorlardı.²

Bu nedenle Babıali, Daimi Elçilikler mekanizmasını oluşturduktan sonra da Eflak ve Boğdan Voyvodalarının habercilik avantajlarından vazgeçmemiştir.³ Aksine voyvodalardan gelen haber akışında, Daimi Elçilikler sonrasında dikkate değer bir artış gözlemlenmektedir. Bu durumu belki de haklarında bazı kuşular oluşmakta olan Feneryot voyvodaların sadakatlerini bu yolla gösterme ve pekiştirme çabası olarak görmek gerekir.

4. Haber verme süreci

Voyvodaların Babıali'ye düzenli haber gönderebilmeleri için her şeyden önce düzenli haber alma kaynaklarına sahip olmaları gerekiyor. Bu noktada karşımıza voyvodalar tarafından haber sağlama amacıyla çeşitli Avrupa şehirlerine gönderilen “adamlar” veya “havadis-nüvisler”⁴ karşımıza çıkıyor. Daha önce de değindiğimiz üzere haber sağlama işini son derecede ciddiye alan voyvodalar, bu işi Avrupa şehirlerinde görevlendirdikleri adamları aracılığı ile ifa ediyorlardı.

Belgelerden anlaşıldığı kadarıyla en kilit noktadaki görevli Viyana'da görev yapmaktaydı.⁵ Viyana konumu itibarıyla hem Eflak hem de Boğdan Voyvodalarının en önem verdikleri Avrupa başkentiydi. Diğer merkezlerde bulunan haberciler de Viyana üzerinden Voyvodalara ulaşırlardı.

Zaman zaman çeşitli nedenlerle haber akışı kesilebiliyordu ki bu çok can sıkıcı ve düzeltilmesi hayli zaman kaybettiren bir durumdu. Örneğin Boğdan Voyvodası Aleksandru Mavrocordat Var-

¹ Eflak Voyvodası Grigore IV Ghica yeniçeri ordusunun kaldırılması üzerine Rusya'da Osmanlı Devleti'ne esaslı bir darbe verme fikrinin ortaya çıktığı, Avrupa devletlerinin ise barışın devamından yana oldukları yazısı için bkz: *BOA.Hatt-ı Hümayun,Dosya No:955, Gömlek No:40977.A*

² Bu konuda en bilinen örnek Paris elçimiz Esseyid Ali Efendi tarafından, Napoleon Bonapart'ın Mısır'ı işgali sırasında gösterdiği bir dizi “diplomatik acemilik” sayılabilecek davranışlardır. Hatta yaşadığı olayların farkında olmayan Esseyid Ali Efendi'nin acemiliğini, Sultan Selim III. Efendi'nin gönderdiği tahriratın üzerine “*Pek eşek herif imiş*” ibaresiyle değerlendirdi. bkz: *BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 141 Gömlek No:5876, Dosya No:144, Gömlek No:6050.*

³ Bu durumun ilginç bir örneğini Osmanlı diplomasisinde kriz yaratan Fransa Cumhuriyeti'nin tanınması konusunda görürüz. Boğdan Voyvodası Aleksandru Moruzi'den gelen yazıda Venedik Cumhuriyeti'nin Fransa'yı tanıdığı bildiriliyordu. Sultan Selim III. Kağıdın üzerine şu notu düşüyordu: “*Benim Vezirim, Çünkü Venedik tasdik eylemiş bize dahi tasdik iktiza eder mi etmez mi? Erbab-ı şura ile bir kere müzakere edesin zira bu taraftan işlere mülayemet gelüb bu devlet maslahatlarına fekk-i müsalaha oldukça biz geri kalırız. Tam vakt-i fırsattır mülahaza olunsun ve bu günlerde Françelu tarafına izhar-ı meyl etmemiz lâzımdır ve Descourches'a (İstanbul'daki Fransa Elçisi) bir nevi ikram ve iltifat olunsun. Fevt-i fırsat olunmasın sonra mesul tutarım.*” Bkz: *BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:32, Gömlek No:1529.*

⁴ Bu tanımlamayı Boğdan Voyvodası Scarlat Callimachi'nin bir havadis kağıdında görürüz. Bkz: *BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:952, Gömlek No:40998.*

⁵ Eflak Voyvodası Nicolae Mavrogheni'nin havadis kağıdı bu bakımdan önemlidir. Bkz: *BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:25, Gömlek No:1202.*

Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kanallarından birisi olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 825-835.

sova'dan bilgi akışının kesildiğinden söz ederken şunları söylemektedir: “*Varşova şehrinde tedarik eylediğim (muhtemelen yerli halktan olan) iki nefer mütecessislerim, kullarının huruf-ı mahsusası ile muharrer tahriratları beher hafta üzere bir müddetten beri nizam verilmişken bu defa tahriratları zuhur etmemesi mekatebenin memnu olduğundan mı veyahut tahrirat-ı mezkûrenin ahz olduğundan mı vaki olduysa eğerçi malum-ı çakeri değildir. Kaldı ki her türlü mekatebeye değin Rusyalunun tevarüdü ve mesalik-i meaberi sedd etmeleri min-bad gerek mekatebe-i muhabereye ve gerek casusların varup gelmeleri mevdu olacağından başka birkaç gün evvel irsal olunmuş olup elhaletül-hazihi Leh dahilinde bulunan iki nefer mütecessislerin avdetleri memul olmağla...*”¹

Voyvodalara haber sağlayan bu “havadis-nüvisler” görev yaptıkları merkezlerde geniş çevre edinirlerdi. Böylelikle sadece sokakta konuşulan olayları aktardıkları gibi² saraylara da bir şekilde nüfuz ederek uluslar arası bazı mahrem ilişkilere dair haberleri de elde etmeye gayret gösterirlerdi.³ İtiraf etmek gerekirse Babıali'nin Voyvodalar aracılığıyla elde ettiği bilgiler ilk dönem Daimi Elçilerin raporlarındakilere nazaran çok daha esaslı ve işe yarar niteliktedirler.

Yukarıda haber sağlamakla görevli adamlar için en önemli merkezin Viyana olduğundan söz etmiştik. Gerçekten de buradaki görevliler bilgi akışı bakımından hayati önemdeydiler. Anlaşıldığı kadarıyla her iki voyvodanın ayrı ayrı haber alma ekipleri bulunuyordu. Böylelikle bir voyvoda ile ilgili olarak meydana gelen aksaklık diğer voyvoda tarafından –kısmen de olsa- dolduruluyordu. Voyvodalar zaman zaman Babıali'ye gönderdikleri haberlerin yanlış olduğunu fark ettiklerinde, bunu düzeltme yoluna gidiyorlardı.⁴

Uzak yerlere –örneğin Amerika'ya- ilişkin haberler ise kaynağından değil de Avrupa'ya gelen haberlerin aktarılması şeklinde Babıali'ye iletiliyordu.⁵ Böylelikle Avrupa merkezlerinde elde edilen bilgiler Viyana üzerinden ilgili voyvodaya iletiliyordu. Elimizdeki belgelerde işin bu aşamasının nasıl gerçekleştiği yolunda ne yazık ki herhangi bir kayıt bulunmuyor. Ancak konunun önemi göz önünde bulundurulduğunda iletişimin şifreli mektuplarla veya özel ulak ya da gizliliği ön planda tutan başka bir yöntemle ile sağlandığı düşünülebilir.

Voyvodalara ulaşan bilgiler mümkünse teyit edilerek, ancak en seri şekilde Babıali'ye “havadis kağıdı” şeklinde iletiliyordu. Bu konu üzerinde elimizde kıymetli bir belge bulunmaktadır. 1783 yılında Kırım'ın Rusya tarafından ilhakının arifesinde Boğdan Voyvodası Aleksandru C. Mavrocordat (Deli Bey) kendisinden Rusya ve Avusturya ahvali hakkında istenen bilgileri göndermekte gecikince Babıali tarafından sert bir şekilde ikaz edilmişti. Çünkü Babıali Kırım gibi

¹ BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:10 Gömlek No:327.E

² Boğdan Voyvodası Ghica'nın havadis mektubundaki “...etraftan ve esnaftan alınan havadis...” notu arz edilen bilgilerin şehir ahalisinin malumu olan yaygın bilgiler olduğuna dikkat çekiyor. BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:8, No: 259.

³ Örneğin Eflak Voyvodası Aleksandru Moruzi'nin Viyana'daki adamı Avusturya İmparatorunun kardeşi Karl'ın Avusturya ile Fransa arasındaki gizli yazışmalar hakkında bildiklerini nakletmişti. Bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:232, Gömlek No:12961.A. Yine aynı adam İngiltere tarafından Viyana'ya gönderilen elçi Hammond'un barış şartlarını söylemekten çekindiğini iletmişti. Bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:232, Gömlek No:12955.

⁴ Boğdan Voyvodası Constantin Ipsilanti, daha önce gönderdiği; Rus Çarı Pavel'in ölümü üzerine İngiltere'nin İsveç'e saldırı hazırlığı içinde bulunduğu; İsveç kralının müstahkem mevkiiler oluşturduğu, bu yolda gevşeklik gösterenleri idam ettirdiği yolundaki haberlerin gerçek olmadığını ortaya çıktığını ve düzeltilmesi gerektiğini bildiriyor. Yanlış bilgiye gerekçe olarak “haberinin Rusya'dan geldiği için yanlış olduğunun anlaşılması” olarak gösteriyor. BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 31, Gömlek No: 1490.

⁵ Örneğin İspanya'nın Amerika'daki Louisiana'ya savaş gemisi göndermek üzere Fransa'ya yardım etmesinin ruhbanın şiddetli itirazlarına ve karışıklıklara yola açtığını Boğdan Voyvodası Constantin Ipsilanti böyle dolaylı yollardan öğrenerek Babıali'ye iletmişti.Bkz: BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31 Gömlek No:1491.

maddi ve manevi bakımdan hayati derecede önemli bölge ile ilgili haber akışının yavaşlamasını endişe verici buluyordu.

Aleksandru C. Mavrocordat bu ikaz üzerine gönderdiği havadis kağıtlarında; gecikmenin elde ettiği haberleri teyit etmekten kaynaklandığını, Nemçe cihetine gönderdiği adamın birkaç gün içinde sağlıklı bilgilerle döneceğini umduğunu yazıyordu. Devlet-i Aliye'ye sadakatının eksiksiz devam ettiğini ve “elde ettiği haberleri bundan böyle kizb ve sahteleri olsa bile bila-te'hir Babı-ali'ye arz edeceğini” söylüyordu.¹ Havadis mektupları Osmanlıca ibare şeklinde kaleme alındığı gibi yerel dille de kaleme alınarak kapı kethüdaları aracılığı² ile Babıali'ye iletilirdi. Mektuplarda voyvodanın mührü mutlaka yer alırdı.³ Mabeyne tebyiz edilerek ulaşan mektup Padişah'a arz edilirdi.

5. Babıali'nin haberleri değerlendirmesi

Gelen haberler Babıali'de kuşkusuz esaslı bir incelemeye tabi tutulmaktaydı. Havadis kağıtlarının büyük bir bölümü aynen veya tercüme olarak padişaha arz edilmekteydi. Padişah gelen kağıdı önemine göre değerlendirmekte idi. Bazen sadece dinlemekle yetiniyor, bazen gördüğünü belirtmek üzere kağıdın üzerine “manzumum olmuştur”⁴ veya başka değerlendirme ibareleri yazmakla iktifa ediyor, bazen de havadisteki konunun önemine göre gerekli talimatları veriyordu.⁵ Böylece aslında Voyvodaların havadis kağıtlarının elçilik raporları gibi muameleye tabi tutulduğunu görmekteyiz.⁶

6. Gönderilen haberlerden örnekler

Kuşkusuz gönderilen haberler çok çeşitlidir. Çevre ülkelerdeki Osmanlı Devleti'ni ilgilendiren çeşitli gelişmeler gönderilen haberler arasında en çok dikkat çeken belgelerdir. Yine Osmanlı

¹ Babıali'nin endişe etmekte yerden göğe kadar hakkı vardı. Zira Rus ordusunun Kırım önlerinde büyük yığınak yaptığı biliniyordu; Avusturya'nın da Belgrad'ı ve hatta Vidin'i tehdit edecek hazırlıkları vardı. Nitekim Mavrocordat gönderdiği havadis kağıdında Rus ordusunun Kırım'ı tamamen işgal ve Rusya'ya katmaya yönelik hazırlık yaptığı haberini aldığını; Avusturya'nın hareketinin ise Belgrad ve Vidin'e değil Bukovina'ya yönelik olduğunu ancak her iki ülkenin eş zamanlı hareketinin gizli bir anlaşma eseri olup olmadığı konusunda kesin bilgi edinemediğini yazmaktadır. bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:9, Gömlek No:326.E. Nitekim Babıali'nin korktuğu çok geçmeden başına geldi. Kırım'dan Hocabey (Odesa) Dizdarına gelen mektupta “Rusların Kırım'ı işgal ederek Kırım'ın orta yerindeki Karasu'da Rus reisleri çadırlarını kurup ahaliyi toplayarak imparatorun beyannamesini okudukları, bu beyannamede Rusya'nın uzun yıllar Tatarlardan ve Türklerden gördüğü zarar ve ziyana karşı Kırım'ı Rusya'ya bıraktıkları...” ilan ediliyordu. bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:25, Gömlek No:1108.

² Bazen gelen havadisleri bizzat kapı kethüdaları çevirerek Mabeyn'e arz ederlerdi. Örnekler için bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Gömlek No:957 Gömlek No:41057, Dosya No:958, Gömlek No:41131, Dosya No:960, Gömlek No:41192.

³ Havadis yollayan voyvodaların mühürleri de çoğunlukla Osmanlıca ibarelerle voyvodanın adını ve lakabını havi mühürlendi. Bunların arasında Boğdan Voyvodası Scarlat Ghica'nın (1757-1758) mührünün otantik olduğunu söylemeliyiz. Scarlat Ghica'nın mühründe Boğdan milli sembolü olan öküz başının yer almış olması dikkat çekicidir. bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:8, Gömlek No:259. Bu milli sembol ancak seksen sene sonra Mihail Sturdza'nın (1834-1849) Sultan Mahmud II.'den aldığı izin üzerine 1837 yılında gemilere bandıra çekmek suretiyle kullanılabilir. Sturdza'nın mühürlü izin talebi için bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:525, Gömlek No:24609. Kullanılmasına müsaade edilen mili Boğdan bayrağı mavi üzerine sarı öküz başı ve üstte her iki yanda bulunan kırmızı üzerine beyaz sekiz köşeli yıldızlardan meydana geliyordu. Bkz: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:525, Gömlek No: 24612.

⁴ Örneğin: BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31, Gömlek No:1476 ; Dosya No:32, Gömlek No:1488

⁵⁵ Eflak Voyvodası Nicolae Mavrogheni'nin havadis kağıdı üzerinde Sultan Abdülhamid I.'in “..Elbette Belgrad ve Bosna taraflarına mühimmat ve asakir ve topçu gönderilsin..” talimatı bulunmaktadır. BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 27, Gömlek No:1187.

⁶ Örneğin gönderdiği bir havadis kağıdının değerlendirilmesi sonucu Boğdan Voyvodası Aleksandru İpsilanti'ye gönderilen talimatta “.. selefi Firari Aleksandru Mavrocordat'ın (yukarıda adı geçen Deli Bey lakaplı Aleksandru C. Mavrocordat ile karıştırılmamalıdır.) gönderilen emre uyarak İstanbul'a gelmeyip firar ettiği ve böylece ihanetini ortaya koyduğundan bahisle, adı geçen ne tarafa kaçtığı araştırılarak bildirilmesi, yardım eden boyarların cezalandırılmasına gerek olup olmadığının işarı..” talep edilmektedir. BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:155, Gömlek No:6563.

Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kanallarından birisi olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 825-835.

Devleti mülkünde yaşanan kimi olayların akıbeti hakkında haberlerden devletler arası ilişkilere kadar pek çok konu hakkında malzeme bulmaktayız. Babıali, Rusya ile Osmanlı Devleti arandaki soğukluğun giderilmesi amacıyla Fransa'nın arabuluculuk yapması sağlamak üzere; İstanbul'daki Fransız elçisine talimat götüren bir ulağın Viyana'dan geçerek İstanbul'a gittiği haberini Eflak Voyvodası Mihai Sutzu'dan öğrenmişti.¹

Boğdan Voyvodası Aleksandru İpsilanti Avusturya'da nerelerde Nemçe ve Rus askeri bulunduğunu ve bunların Hotin üzerine hazırlanmakta olduklarını ancak Prusya askerlerinin Avusturya hududuna gelmeleri üzerine Rusya'nın Avusturya'ya itimadı kalmadığını haberini iletliyordu.² Yine İpsilanti'den gelen Rusların Lehistan ve Ukrayna'daki askeri hazırlıkları ve mühimmat yığınaklarına ilişkin havadis kağıdı dikkat çekicidir.³

Yunan İsyanı'nın Yaş'ta başlaması sırasında Boğdan voyvodası olan Mihai Sutzu Rusya'ya sığındıktan sonra Kişinev'e yerleşmek üzere kendisine ev yaptırdığı ve sırada Rusların Kişinev civarında askeri hazırlıkları olduğu Boğdan Voyvodası Ion Sandu Sturdza tarafından bildirildi.⁴

Eflak Voyvodası Aleksandru Sutzu, selefi firari Ioan Gheorghe Caragea'nın Macaristan'da umduğu ilgiyi bulamadığı için İsviçre'de Cenevre şehrine gittiğini, Avusturyalıların Caragea'nın firarını uygun görmedikleri için Rusların da kendisini sahiplenmediklerini yazıyor.⁵

Ağabeyi Recep Ağa ile birlikte Adakale'ye gelerek halkı taciz eden⁶ ve uğradığı takibat nedeniyle Nemçe'ye kaçan Salih Ağa'nın takibi Eflak Voyvodası Ioan Caragea'nın adamı tarafından Budin'de de sürdürülerek tevkif ettirilmiş ve keyfiyet voyvoda tarafından Babıali'ye iletilmişti.⁷ Fransa Kralı ile Avusturya İmparatoriçesi arasında yapılan savunma ittifakına sonradan Rus Çarıçesinin de katıldığını Eflak Voyvodası Constantin Racovitza haber vermişti.⁸

Rusya Çarıçesi Katerina'nın ölmek üzere olduğu⁹ ve daha sonra ölümü üzerine yerine oğlu Pavel'in geçtiği¹⁰ haberleri de Eflak Voyvodası Constantin İpsilanti'den gelmişti. Hatta bundan sonra veraset sorunu yüzünden Rusya'nın Avusturya ile arasının soğuması da ilk olarak yine İpsilanti tarafından bildirilmişti. Çünkü Çarıçe Katerina'nın kızı Avusturya İmparatorunun kardeşinin eşi idi ve Çarıçe'ye ait bir vasiyetname ortaya koyarak mirasın kendisinin olduğu iddiasında bulunmuştu.¹¹ Babıali, Napoleon Bonaparte yönetimindeki Fransız ordusunun uğradığı hezimetten sonra Rusya'dan dönerken karşılaştığı müşkülâtı¹² ve İspanya'daki iç karışıklıkları¹³ Eflak

¹ BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:10, Gömlek No:337.D

² BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:18, Gömlek No:835.

³ BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:12, Gömlek No:443.

⁴ BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:953, Gömlek No:40939.E.

⁵ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:954, Gömlek No:40957.

⁶ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:1230, Gömlek No:47902.C; Dosya No:1230, Gömlek No:47902.D

⁷ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:1230, Gömlek No:47903.F

⁸ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:8, Gömlek No:257.

⁹ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:205, Gömlek No:10740

¹⁰ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:206, Gömlek No:10799.

¹¹ BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31, Gömlek No:1489.

¹² BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 957, Gömlek No:41057.

¹³ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:957, Gömlek No:41081.

Voyvodasından; Amerika’da gelişen olaylar karşısında İngiltere’nin askeri hazırlıklarını ise Boğdan Voyvodasının havadis kağıtlarından öğrendi.¹ Babıali Napoleon Bonaparte tarafından bozulan Avrupa haritasının yeniden şekillendiği ancak kendisinin katılmadığı Viyana Konferansı’na ilişkin sağlıklı bilgileri yine voyvodalardan edindi.²

7. Sonuç

Bu çalışmada Osmanlı tarihinin önemli aktörlerinden olan Eflak ve Boğdan voyvodalarının aynı zamanda Babıali’ye dış dünyadan haber sağlayan kanallardan da birisi oldukları hakkında bazı malumat sunulmuştur. Bildirinin hacmi kuşkusuz çok iddialı bir bilimsel katkıyı engellemektedir. Bununla birlikte Memleketeyn voyvodalarının bu haberci yönlerine ait hayli malzemenin bilim dünyasının dikkatine sunulduğu düşünülmektedir. Bugün için bulunan arşiv malzemesi çok daha geniş kapsamlı çalışmaları destekleyecek miktardadır. Elinizdeki inceleme araştırmacıları bu yönde cesaretlendirecek olursa başarıya ulaşmış sayılacaktır.

Kaynakça

- Academia Română (2002). *Istoria Românilor*, Vol. VI, Bucureşti, Editura Enciclopedică.
- Iorga, N. (2005). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.IV. (çev.Nilüfer Epçeli) İstanbul, Yeditepe Yay.
- Kuran, E.(1968). *Avrupa’da Osmanlı İkamet Elçiliklerinin Kurulması ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri*, Ankara, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay.
- Kurat, A.N. (1951). *Prut Seferi ve Barışı*, Ankara.
- Scorpan, C. (1997). *Istoria României*, Bucureşti, Editura Nemira.

Arşiv Kaynakları

- BOA, *Romanya Ahkâm Defteri*, No:80/4, Sayfa,406, Hüküm,1181.
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:8, Gömlek No:257.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:8, Gömlek No: 259.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:9, Gömlek No:326.E.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:10 Gömlek No:327.E
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:10, Gömlek No:337.D
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:12, Gömlek No:443.
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:18, Gömlek No:835.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:24, Gömlek No:1108.
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:24 Gömlek No:1152.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:25, Gömlek No:1202.
- BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 27, Gömlek No:1187.
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31, Gömlek No:1476
- BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31, Gömlek No:1489.

¹ BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:954, Gömlek No:40944.

² Eflak Voyvodası Ioan Caragea’nın yazıları için bkz: BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:956, Gömlek No:40956; Dosya No:956, Gömlek 41000; Boğdan Voyvodası Scarlat Callimachi’nin yazısı için bkz: BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:956, Gömlek No:40998.

Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kanallarından birisi olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 825-835.

- BOA,Hatt-ı Hümayun*, Dosya No: 31, Gömlek No: 1490.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:31 Gömlek No:1491.
BOA,Hatt-ı Hümayun, ; Dosya No:32, Gömlek No:1488
BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:32, Gömlek No:1529.
BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 141 Gömlek No:5876,
BOA,Hatt-ı Hümayun,Dosya No:144, Gömlek No:6050.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:145, Gömlek No:6101.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:155, Gömlek No:6563.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:205, Gömlek No:10740
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:206, Gömlek No:10799.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:232, Gömlek No:12955.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:232, Gömlek No:12961.A.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No: 240, Gömlek No:13375.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:525, Gömlek No:24609.
BOA,Hatt-ı Hümayun, Dosya No:525, Gömlek No: 24612.
BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:952, Gömlek No:40998.
BOA, Hatt-ı Hümayun, Dosya No:953, Gömlek No:40939.E.
BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:954, Gömlek No:40944.
BOA. Hatt-ı Hümayun, Dosya No:954, Gömlek No:40957.
BOA.Hatt-ı Hümayun,Dosya No:955, Gömlek No:40977.A
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:956, Gömlek No:40956;
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:956, Gömlek No:40998.
BOA.Hatt-ı Hümayun Dosya No:956, Gömlek 41000;
BOA.Hatt-ı Hümayun,Gömlek No:957 Gömlek No:41057,
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:957, Gömlek No:41081.
BOA.Hatt-ı Hümayun,Dosya No:958, Gömlek No:41131,
BOA.Hatt-ı Hümayun,Dosya No:960, Gömlek No:41192.
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:1230, Gömlek No:47902.C;
BOA.Hatt-ı Hümayun Dosya No:1230, Gömlek No:47902.D
BOA.Hatt-ı Hümayun, Dosya No:1230, Gömlek No:47903.F

Extended abstract in English

Ottoman Empire was able to start a permanent embassy implementation period of Selim III. The most important reason of the need for permanent embassy to get news to the outside world is one of the state's request. The Sultan believed that new arrangements should be made in accordance with the modern developments for the survival of the state of consciousness.

Therefore, he heard the channel needs to ensure healthy and orderly news before everything, establishing permanent embassies from this point on the agenda of the state, and thus the construction of a direct and continuous relationship with the outside world was on the agenda. This is the first circuit embassy activities and those activities which have an important place in "providing news centers" function is usually unsuccessful. You must pre-existing communication channels and a brief overview of their qualifications.

Before the establishment of the permanent missions Sublime Porte used to get news in various occasions from other countries;

-From the reports of ambassadors who sent as a one-time extraordinary legation of return in the were written regarding the embassy impression (*seyahatnames*)

-From Dragoman of Divan's talks (*Divan-ı Hümayun Baştercümanı*) with foreign envoys who works in Istanbul

-From Crimean Khans, from which recognized Ottoman dominated Transylvania and the king of the Dubrovnik Republic,

-From traders and merchants who trades with Ottoman country

-as the late, from Ottoman property on news about the outside world from the outside gate position in Wallachia and Moldavia voyvodaları could receive.

The overwhelming majority of the present news material belongs the period from the last quarter of the XVIII'th century to the first decade of the XIX'th century. After the Prut war the Ottoman Empire began to assign voivodes to Wallachia and Moldavia -named as Phanariot- are living in the Phanar in Istanbul and working in Porte Translation Office instead of selecting from a local boyars. Porte pushing this change should be the most crucial element in the shape of a sense of safety. Though this choice is the purpose for a long time have provided these voivodes they refrained from torturing the local population and to the point when 1820 became the main actors of the movement against the Porte itself.

Phanariots become mixed in Greek or Român families with the local population. Thus we see at work in this period some phanariot families like Sturdzas, Sutzus, Ypsilantis, Ghicas, Mavrocordatos and Callimachis.

On the other hand the Austrians and the Russians are now much closer. That means now both countries are under threat from two sides. Especially, Russian's border just have come to the opposite shore of the Dynyester (Turla) river and the Bogdan region has become strategically more critical. Therefore, the current situation no longer makes much more intense and much more accurate than the old information required flow. The cost of the lack of information or inaccuracy in the flow is also a vital has become so much more. As a result of collecting information and sending it to the Porte has become an area where testing the loyalty of voevodes business over time.

Karasu, C. (2016). Osmanlı Devleti'nin Avrupa'dan haber alma kanallarından birisi olarak: Eflak ve Boğdan Voyvodaları. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 2 (3), 825-835.

Reporting functions of the above preamble voevods of Wallachia and Moldavia is regarded as one of the channels have not heard that before the establishment of the permanent embassies. Impression should emerge as the end of the activities mentioned in the notice after the establishment of the permanent embassy of this phrase.

News-Making Process

The voevods need to have news a regular source of intelligence before everything. In order to provide news by voevodes at this point are sent to various European cities. Providing news job was very extremely serious. As understood from the documents; news were going by Vienna. Vienna's location was the European capital near either Wallachia or Moldavia. From time to time the news flow could cut a variety of reasons, that was a situation very frustrating and very time-consuming to fix. News letters to the local language, as penned the phrase as the Sublime Porte was also transmitted through the steward of the pen on the door. Voevodes would necessarily take place the stamp on the letter.

Porte's News Review Incoming

News certainly was subjected to a thorough examination of the Porte. A large part of the same news paper or were being presented to the Sultan as translated. Sultan was to assess the importance of the paper was coming. Sometimes just content to listen, sometimes on the paper to indicate that he saw "It has been seen by my royalty outlook" (*Manzur-i hümayunum olmuştur*) or other phrases assessment is to iktif to write, and sometimes gave the necessary instructions by the importance of the issue in the news. Thus we see that in fact treated as embassy reports the news papers of voevods.